Нечитайло О.О.
магістр;
Блащук-Дев'яткіна Н.З.
кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ СКЛАДОВИХ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Значення рівня фінансової безпеки банків в Україні зумовлено тим, що стійкістю фінансової складової банки можуть вирішувати питання забезпечення ресурсної, кадрової, інформаційної та фізичної безпеки. Фінансова безпека є результатом всіх інших складових функціонування банківського сектору національної економіки, а її рівень зумовлюється успішністю дій по решті складових.

В процесі формування фінансової безпеки банківські структури так і банківська система в цілому стикається з цілим рядом загроз, що тим чи іншим чином впливають на рівень фінансової стабільності. З розширенням видів діяльності зростає і кількість загроз, які ідентифікуються та мінімізуються в процесі роботи банків, а відповідного наукового обґрунтування в сучасній літературі не мають.

Оцінюючи стан банківської діяльності в Україні та банківської системи як такої, слід визначити відсутність достатнього наукового підґрунтя для створення високого рівня фінансової безпеки банківської системи та системи класифікації фінансових загроз банку. Досить часто можна прослідкувати наукові дискусії, щодо обґрунтування поняття «фінансової безпеки» та висвітлення питання загроз банківської безпеки в наукових працях Курманова Л.Р., Алавердова А.Р., Терентьева Н.С., і які мають три особливості:

– по-перше, досліджуються різні аспекти грошово-кредитної політики країни з позиції вивчення її безпеки, тобто аналіз цієї проблеми здійснюється на макрорівні;

– по-друге, розглядається безпека банку як окремо взятої установи, тобто проблема в цьому разі вивчається на мікрорівні;

– по-третє, розглядаються загрози банківської діяльності в межах окремих суб'єктів без комплексної класифікації та характеристик.

Формулювання мети статті та завдань. Метою статті є визначення нових видів загроз фінансової безпеки банків на основі існуючих класифікацій та виявлення ефективних методів їх управління.

Виклад основного матеріалу. Рівень фінансової безпеки і сукупність конкуруючих переваг визначається тим, наскільки ефективно банк управляє фінансовим потоком. До процесу залучення банком фінансових ресурсів з метою їх ефективного розміщення слід підходити як до системи руху наскрізного фінансового потоку, який, рухаючись від первинного джерела через взаємопов'язані структурні підрозділи банку, має збільшуватися в вартості. Для досягнення максимального інтегрованого результату необхідний високий ступінь узгодженості всіх функціональних підрозділів банку, через які проходить фінансовий потік, тобто інтеграція бізнес-процесів комерційного банку підвищує рівень економічної безпеки [3, с. 9].

На основі аналізу наукової літератури з питань фінансової та економічної безпеки А.Р. Алавердов класифікує загрози фінансовій безпеці банку за наступними ознаками: цільової спрямованості загрози (загроза розголошення конфіденційної інформації, майну і персоналу банку), джерела загрози (суб'єкта агресії) (з боку конкурентів, кримінальних структур і окремих зловмисників, нелояльних співробітників банку), економічного характеру загрози (загрози майнового і немайнового характеру), імовірності практичної реалізації загрози (потенційні, що реалізуються, реалізовані) [1, с. 62].

О.А. Козловський визначає такі основні групи загроз, що негативно впливають на банківську діяльність і її ефективність: 1) загрози, зумовлені негативними процесами, пов'язаними з трансформацією економічної, політичної і соціальної сфер; 2) загрози, зумовлені інституціональними проблемами і несприятливою ринковою кон'юнктурою; 3) загрози, пов'язані з порушеннями банківської дисципліни, етики і порядку ведення банківської діяльності; 4) загрози, пов'язані з криміналізацією національної економіки загалом і банківського сектору зокрема [4, с. 12].

Оцінюючи класифікацію вищезазначених науковців більшість схиляється до думки класифікувати загрози банківської безпеки на

зовнішні та внутрішні. Так, Фадєєв Д.А. приводить класифікацію внутрішніх загроз фінансової безпеки: неправомірна розтрата коштів службовцями банків, незаконне привласнення доходу, фальшування витрат, зловживання реальними активами банку чи клієнта, перевищення повноважень управлінським персоналом, підробка документів або внесення до них недостовірних даних, шахрайство у сфері бухгалтерського обліку. В свою чергу до зовнішніх відносить: внутрішня і зовнішня політична і економічна стабільність, ступінь залежності банківської системи від внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування, ступені концентрації активів банків в різних державах або галузях промисловості, структура власності на банківські установи [7].

З метою аналізу існуючої практики забезпечення фінансової безпеки в банківській системі України було проведено анкетування українських банків. В загальному отримано 16 заповнених належним чином анкет. Банки, які увійшли до вибірки, належать до різних груп банківської системи України.

Результати проведеного анкетування поділено на дві групи:

– ставлення банків до власної фінансової безпеки;

– основні загрози, які впливають на рівень банківської безпеки.

Анкетування показало, що вітчизняні банки (особливо великі) приділяють достатньо уваги питанням безпеки. Так, 78 % банків-респондентів розробили внутрішні положення, що регламентують управління фінансовою безпекою. Близько 90 % банків здійснюють діагностику фінансової безпеки, 55 % – ведуть базу даних проявів загроз і ризиків у діяльності, а 34 % – використовують систему індикаторів для оцінки рівня фінансової безпеки. Однак анкетування дозволило виявити фрагментарність дій банків, відсутність системності та єдиної методології в процесі управління фінансовою безпекою.

Серед потенційних загроз фінансовій безпеці банків на перше місце респонденти поставили виникнення економічної та/або фінансової кризи в країні (67 %). На другому місці – зміни у законодавчій базі (45 %). На третьому – протиправні дії третіх осіб (44 %). Також більше третини респондентів вказали, що загрозою фінансовій безпеці банків є поява нових іноземних банків в Україні (35 %) та зміни у політиці НБУ (30 %).

У цілому результати анкетування підтвердили необхідність та актуальність досліджень у сфері формування єдиного методичного комплексу забезпечення фінансової безпеки банків.

Одне з основних місць в інструментарії управління фінансовими ризиками банку посідає портфельний аналіз (portfolio analysis), що має ряд функціональних та організаційних модифікацій і може використовуватися як для виявлення, ідентифікації, оцінки, так і для вибору та обґрунтування методів нейтралізації конкретного ризику, небезпеки. Серед найбільш розповсюджених у сучасній фінансово-економічній літературі є наступні модифікації портфельного аналізу:

– аналіз портфеля цінних паперів або інших ринкових активів (тобто активів, що володіють активним ринком їх вторинного обігу) – використовується для узгодження базових характеристик портфеля, як правило, рівня його доходності та ризику шляхом диверсифікації;

– на даний момент існує значна кількість теоретичних моделей для аналізу портфеля активів (слід відмітити, що подавляюча їх більшість розроблялася для цінних паперів, однак може вільно застосовуватися для інших активів) – формування оптимального портфеля інвестицій (модель Марковіца), модель Шарпа та інші;

– управління ризиками на основі портфельного аналізу у формі портфельних матриці, зокрема: матриця Бостонської консалтингової групи (портфель позиціонування суб'єкта господарювання на цільовому ринку «зростання – частка ринку») та матриця Мак-Кінзі (McKinzie) (портфель позиціонування суб'єкта господарювання на цільовому ринку «привабливість – конкурентні переваги») [7].

Слід відмітити, що портфельний аналіз може використовуватися для ідентифікації та оцінки як якісних характеристик ризику в рамках операційної, інвестиційної та фінансової діяльності суб'єкта господарювання (аналіз портфельних матриць), так і кількісних параметрів відповідних груп ризиків (аналіз цільового портфеля), крім того, функціонально-організаційні особливості портфельного аналізу дозволяють використовувати його для взаємоузгодженого одночасного аналізу різних видів фінансових ризиків, у тому числі, у випадку необхідності поєднання тих ризиків, що піддаються кількісній оцінці, та ризиків, що не можуть бути оцінені кількісно.

Запропоновані механізми забезпечення фінансової безпеки банку можуть використовуватися Національним банком України, фінансово-кредитними установами для оцінки інтенсивності впливу дестабілізуючих факторів впливу на стан фінансової безпеки з метою спрямування їх економічного розвитку на безпечний рівень.

Висновки. Комплексний підхід до визначення, аналізу і оцінки чинників і загроз фінансовій безпеці банківського сектору національної економіки дозволить підвищити якість управління досягненням її належного рівня, а відтак – стимулюватиме повноцінне використання позитивних чинників її забезпечення і убезпечить банківську сферу від численних негативних чинників.

Список використаних джерел:

1. Алавердов А. Р. Организация и управление безопасностью в кредитно-финансовых организациях: учебное пособие. – М.: Московский государственный университет экономики, статистики и информатики, 2014. – 82 с.

2. Бриштелев А. Теоретико-методологические основы экономической безопасности банковской системы / А. Бриштелев // Банковский вестник. – 2019. – № 4. – С. 23-30.

3. Курманова Л. Р. Вопросы регулирования экономической безопасности кредитных организаций / Л. Р. Курманова, М. А. Путенихин // Инновационное развитие экономики. – 2011. – № 1. – С. 9–11.

4. Козловский А. А. Эффективность банковской деятельности в системе обеспечения экономической безопасности России: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / А. А. Козловский. – М., 2011. – 17 с.

5. Різник Н. С. Електронний посібник з дисципліни «Безпека банківської діяльності» [Електронний ресурс] / Н. С. Різник. – Режим доступу: http://lib.lntu.info/books/fof /bs/2011/11-15/

6. Терентьева Н. С. Об эффективности антикризисного управления ликвидностью банковского сектора / Н. С. Терентьева // Деньги и кредит. – 2020. – № 8 – С. 39–42.

7. Фадєєв Д. А. Фінансова безпека банківської діяльності в Україні [Електронний ресурс] / Д. А. Фадєєв. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_NITSB_2019/Economics/40908.doc.htm